

Research Paper

Planning and Foresight Sustainable Tourism Development in Khuzestan Province

Mohammad Rahimi^{1*}, Fatemeh Honari², Ahmad Roumiani³

1- Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shahid Bahonar University of Kerman.

2- Master of Geography and Urban Planning, Bahonar University of Kerman.

3- Ph.D. in Geography and Spatial Planning of Environmental Quality in Rural Zones, Mashhad Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

Received: 2020/02/02

Revised: 2020/07/25

Accepted: 2020/07/25

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/jzpm.2020.4247

Keywords:

Sustainable Development, Tourism, Future Research, Scenario Planning, Khuzestan Province

Abstract

Today, the planning and foresight of sustainable tourism development has attracted the attention of many policymakers, sociologists and planners around the world, to provide the future of sustainable tourism development in economic, social and environmental dimensions. The purpose of this study is to plan and plan for the sustainable development of tourism in Khuzestan province. This research is applied in terms of purpose and in terms of method, it is a combination of documentary and survey methods. The statistical population of this study is 40 experts who have sufficient knowledge and experience in the tourism sector. To analyze the data and information, Delphi model was used in Micmac futurism software and Wizard scenario. The results showed that with 2 repetitions of the data rotation, the obtained filling index is equal to 93.71%, which indicates the high coefficient of influence of the variables and the selected factors on each other. Also, based on the calculated value of 1283, 346 items with the highest volume had the highest direct impact on other research indicators. Therefore, according to the data of research analysis, the most desirable scenario is scenario one, which is a set of specialized management index, water and climate conditions, media, transportation network, welfare and reception services and Appropriateness includes cost.

Citation: Rahimi, M., Honari, F., Roumiani, A., Planning and Foresight Sustainable Tourism Development Khuzestan Province., Journal of Regional Planning. 2022: 12 (45): 51-66.

***Corresponding Author:** Mohammad Rahimi

Address: Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shahid Bahonar University of Kerman .

Tell: 09126263436

Email: Email:mrahimi@uk.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Today, the planning and foresight of sustainable tourism development has attracted the attention of many policymakers, sociologists and planners around the world, to provide the foresight for sustainable tourism development in economic, social and environmental dimensions. Therefore, the link between future studies, research and development of the tourism industry can be considered a dramatic change in the field of modern regional planning. As of the 1970s, future science and research have become a key tool for developing regional policies, especially in the field of tourism. On the one hand, by striving for long-term future goals, while taking into account the economic and social interests of the people, it will cause the least damage to the capacities of the tourism environment and provide favorable tourism scenarios, taking into account the sustainable development model. Therefore, the use of foresight approaches in tourism studies makes it necessary to pay attention to the category of scenario planning.

Methodology

The present research is applied in terms of purpose and in terms of nature based on new methods of future science, research, analysis and exploration, which has been done by using a combination of quantitative and qualitative models. Data collection was performed using documentary and field methods (questionnaire) numerically and by weighting it through Delphi method. Because the scenario writing method is in line with the opinions of experts. The statistical population of this research is experts, managers and specialists in the field of tourism in Khuzestan province. For this purpose, 40 samples were used in access, including professors of Ahvaz University, researchers, Jihad University Tourism Research Institute, who had activities and research related to tourism, and experts of Khuzestan Cultural Heritage,

Handicrafts and Tourism Organization (Khuzestan General Directorate, Deputy and Library Museum). Sampling was used in full. Micmac and Scenario wizard related research software have also been used to analyze data and information.

Results and discussion

The purpose of writing different scenarios in the tourism industry is not to increase the foresight of the future, but to achieve a correct understanding of the effective strategies of the future in the growth of the tourism industry. Therefore, the aim of the present study was to determine and identify future effective strategies in the development of tourism industry in Khuzestan province with the approach of foresight and scenario writing in the study area. Therefore, the classification of effective indicators of sustainable tourism development in Khuzestan province in the framework of $n * n$ matrix in the form of 7 general classifications and 37 sub-variables was performed and then by weighing them (from zero p) the results of cross-sectional analysis matrix were calculated. In this regard, based on the findings of Table (2), it can be said that the formulation of appropriate costs with points, 107; It has the highest coefficient of effect on other variables. And the least impact on the development variables of related academic disciplines with a score of 61; Holding exhibitions with a score of 62; have been. On the other hand, the findings showed that Scenario (A1) indicates the gap, in which case the gap between the growth of the tourism industry and expectations is high. Therefore, in this case, the Tourism Industry Development Organization expects more than the fulfillment of the central development goals, and in a way, they are the basis for sustainable tourism development. Mode (A2) indicates the stability of the Tourism Industry Organization of Khuzestan Province and considers the current situation as optimal and beneficial. In case (A3), there is a

difference in the development of the tourism industry in Khuzestan province and the system relations have been in crisis, in which case it needs planning and management structure (Table 3). Finally, it was found that the status of A3 (management) with 82.3% had the largest share in the development of relevant scenarios. Therefore, the hypothesis is rejected. Also, according to the data of research analyzes, it is possible to explain scenarios with good quality in Khuzestan province.

Conclusion

The results showed that with 2 repetitions of the data rotation, the obtained filling index is equal to 93.71%, which indicates the high coefficient of influence of the variables and the selected factors on each other. Also, based on the calculated value of 1283, 346 items with the highest volume had the highest direct impact on other research indicators. Therefore, according to the data of research analysis, the most desirable scenario is scenario one, which is a set of specialized management index, water and climate conditions, media, transportation network, welfare and reception services and Appropriateness includes cost.

مقاله پژوهشی

برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان

محمد رحیمی^{۱*}، فاطمه هنری^۲، احمد رومیانی^۳

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

۳- دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی آمایش محیطی مناطق روستایی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

چکیده

امروزه برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری توجه بسیاری از سیاست‌گذاران، جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان در سراسر جهان به خود معطوف کرده است، تا زمینه آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی فراهم شود. هدف از این پژوهش، برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان است. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش، ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش، ۴۰ نفر از کارشناسانی است که در بخش گردشگری از دانش و تجربه کافی برخوردار هستند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل دلفی در نرم افزار آینده نگاری میک‌مک و سناریو ویزارد استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که با ۲ بار تکرار چرخش داده‌ای، شاخص پرشدگی به دست آمده برابر با ۹۳/۷۱٪ است، که این امر مبین ضریب بالای تأثیرگذاری متغیرها و عوامل انتخاب شده بر یکدیگر است. همچنین، بر مبنای ۱۲۸۳ ارزش محاسبه شده، تعداد ۳۴۶ مورد با بالاترین حجم، دارای بیشترین میزان اثرگذاری مستقیم بر دیگر شاخص‌ها پژوهش بوده است. بنابراین، با توجه به داده‌ها تحلیل‌های پژوهش، مطلوب‌ترین سناریو، سناریو یک است، که مجموعه از شاخص مدیریت تخصصی، شرایط آب و هوای و اقلیم، رسانه‌ها، شبکه حمل و نقل، خدمات رفاهی و پذیرایی و مناسب بودن هزینه را در بر می‌گیرد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۱۲

تاریخ داوری: ۱۳۹۹/۰۴/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۱۹

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzpm.2020.4247

واژه‌های کلیدی:

توسعه پایدار، گردشگری، آینده‌پژوهی، برنامه‌ریزی سناریو، استان خوزستان

* نویسنده مسئول: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

نشانی: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۶۲۶۳۴۳۶

پست الکترونیکی: Email:mrahimi@uk.ac.ir

مقدمه

امروزه سرعت تغییرات برنامه‌ریزی در جهان آن‌چنان سرسام آور است، که دیگر نمی‌توان با روش‌های سنتی با آن‌ها کنار آمد و تحت تاثیر و تغییرات خرد انسان در آینده برای تسهیل شدن در تصمیم‌گیری‌های گوناگون قرار دارند (Goharifar et al., 2015: 37; Freestone, 2012).

تفکر در مورد آینده، نیازمند زمان مشخصی برای استفاده از ابزارهای برنامه‌ریزی دارد، تا بتوان آینده را در قالب عناصر قابل پیش‌بینی و عدم قطعیت‌ها بیان کرد (Zali and Beheshti, 2009). این ابزارها، همان سناریوهای هستند که در مورد عدم قطعیت‌ها آینده بحث می‌کنند. بنابراین، امروزه آینده‌پژوهی، زمینه بحث‌های گوناگونی در خصوص برنامه‌ریزی برای آینده با علم مدون تبدیل شده است، و بر روندهای گذشته، کشف و ابداع آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب تاکید می‌کند (Heidari, 2016: 95-111). پس تصمیم‌گیرندگان در حوزه‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، نیازمند توسعه رهیافت‌های جدید پیش‌بینی و آمادگی برای آینده هستند (Hartmann, 2011).

یکی از این موضوعات مهم و اساسی که نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی شهرها و روستا دارد و می‌تواند با آینده‌نگری و طراحی سناریو منجر به بهبود رشد اقتصادی و بهبود زندگی افراد شود، مقوله صنعت گردشگری است (Taqvae and Hosseinikah, 2016: 11). ارزش و اهمیت صنعت گردشگری امروزه تا آن‌جا است که سازمان جهانگردی از آن به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و پردرآمدترین صنعت دنیاست نام برده است (WTO, 2006). پس صنعتی است که توسعه آن نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر منطقه است (Manhas et al, 2016). پس پیوند بین مطالعات آینده‌پژوهی و توسعه صنعت گردشگری را می‌توان تحولی شگرف در عرصه برنامه‌ریزی منطقه‌ای مدرن دانست. به‌تجوی که از دهه ۱۹۷۰، علم آینده‌پژوهی به ابزاری کلیدی برای تدوین سیاست‌های منطقه‌ای بویژه در زمینه گردشگری تبدیل شده است. تا از یک سو با تلاش در راستای اهداف آینده بلندمدت ضمن در برگرفتن منافع اقتصادی و اجتماعی مردم، کم‌ترین خسارات را نیز به ظرفیت‌های محیط گردشگری وارد نماید و با در نظر گرفتن الگوی توسعه پایدار،

سناریوهای مطلوب گردشگری را نیز ارائه دهد. بنابراین، استفاده از رویکردهای آینده‌نگاری در مطالعات گردشگری، لزوم توجه به مقوله برنامه‌ریزی سناریو را امری ضروری جلوه می‌دهد (Kaberger, 2002).

استان خوزستان نیز یکی از مستعدترین مناطق گردشگری کشور در زمینه بناهای باارزش تاریخی و باستانی است، اما با وجود تمدنی غنی و مواهب طبیعی سهم متناسب با خود را در صنعت گردشگری کسب نکرده است. به گونه‌ای که از یک سو، به دلیل بهره‌وری نادرست از سرزمین (آب و زمین، گیاهان) به‌اندازه استعدادهای آن بهره‌برداری نشده است و از سوی دیگر، به دلیل فقدان یک سناریو گردشگری منظم و هم‌چنین، مشخص نبودن هدف‌ها و سیاست‌های گردشگری در قالب برنامه‌های اجرایی و سازمانی از یک سیستم منظم آینده‌نگری گردشگری برخوردار نبوده است. لذا، به توجه موضوع مورد بررسی، در این پژوهش، تلاش شده است، تا عوامل کلیدی دخیل در توسعه گردشگری استان خوزستان شناسایی و سپس در چارچوب سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی متناسب با شرایط منطقه سناریوهای برای توسعه آن ارائه شود. بنابراین، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال و فرضیه کلیدی است.

سوال

۱- پیشران‌های کلیدی مؤثر در توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان کدامند؟

فرضیه

۱- پیشران‌های طبیعی مهمترین عوامل مؤثر در توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان هستند.

پیشینه و مبانی نظری

در راستای موضوع مورد بررسی پژوهش‌های فراوانی در خصوص گردشگری در ابعاد منطقه‌ای و حتی جهانی انجام شده است اما در زمینه آینده‌پژوهی این صنعت در ایران پژوهش‌های کمی صورت گرفته است. بنابراین، بیش‌ترین مطالعات صورت گرفته در کشور ما مربوط به مقالات، پایان‌نامه‌ها و همایش‌ها بوده است. که در جدول (۱) به تعدادی از این موارد اشاره شده است.

جدول ۱- خلاصه‌ای از پیشنهادها صورت گرفته در مورد موضوع مورد مطالعه

محقق	عنوان	خلاصه از نتایج
Zali and Atrian (2016)	تدوین سناریوهای توسعه گردشگری منطقه‌ای بر اساس اصول آینده‌پژوهی، مطالعه موردی: استان همدان	نتایج پژوهش نشان داد ۱۴ عامل اصلی در توسعه گردشگری آینده استان همدان تأثیرگذار است. این عوامل براساس تحلیل سناریونویسی به ۴۱ وضعیت احتمالی می‌انجامند.
Lub et al (2015)	آینده‌نگری صنعت گردشگری در کشور هلند	به این نتیجه رسیدند که تفکر طراحی و تمرکز بر مفهوم سبک‌زندگی در هتل‌ها، روش جدیدی در گردشگری و مهمان‌نوازی را ایجاد کرده و جایگزین‌های باارزشی در روش‌های سناریونویسی قطعی ارائه دادند.
Matylda and Agnieszka (2018)	قابلیت اطمینان برنامه‌ریزی به‌عنوان فرصت برای توسعه درازمدت گردشگری در آینده	به این نتیجه رسیدند که استراتژی توسعه گردشگری در منطقه Wielkopolska تا سال ۲۰۲۰ شناسایی شدند. اما در برنامه‌های قبلی در توسعه پایدار، برنامه‌ریزی انعطاف‌پذیری و برنامه‌ریزی سناریو مشاهده نشده است
Maian, and Smith (2018)	برنامه‌ریزی مبتنی بر سناریو برای توسعه گردشگری با استفاده از مدل‌سازی دینامیکی سیستم؛ مطالعه موردی جزیره Cat Ba، ویتنام	نتایج نشان داد که مسیر فعلی توسعه گردشگری در جزیره Cat Ba پایدار نیست و تا اوایل ۲۰۲۲ به دلیل کمبود آب، آلودگی بیش‌ازحد جمعیت با محدودیت‌های روبه‌رو خواهد بود.

منبع: نگارنده با استفاده از منابع قابل‌دسترس، ۱۳۹۸

گردشگری پایدار شیوه‌ای مثبت برای کاهش هیجانات و تنش‌هایی است، که به‌وسیله تأثیرگذاری‌های متقابل صنعت گردشگری و بازدیدکنندگان، محیط‌زیست و جوامع میزبان بوجود آمده است (Kostić, 2018: 844). بنابراین، توجه به پتانسیل‌های گردشگری و ارائه سناریوهای نگاری آن می‌تواند زمینه را برای آینده بهتر فراهم کند، تجربه کشورهای مانند هند نشان می‌دهد که بررسی سناریوهای گردشگری در این کشور، حاکی از آینده روشن گردشگری آن است (Iqbal & Sami, 2016). هم‌چنین، برنامه سناریو اسکاتلند از نمونه‌های موفق اجرای در جهان است که برای درک وضعیت بخش حمل‌ونقل در سال ۲۰۰۷ و پیش‌بینی آن برای توریسم ۲۰۲۵ استفاده شده است (Page et al, 2010).

مواد و روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت براساس روش‌های جدید علم آینده‌پژوهی، تحلیلی و اکتشافی است که با به‌کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی انجام گرفته است. گردآوری داده‌ها با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی (پرسش‌نامه) به‌صورت عددی و از راه وزن دهی آن از راه روش دلفی تهیه شد. از آنجا که روش سناریونویسی منطبق بر نظران خبرگان می‌باشد، جامعه آماری این پژوهش کارشناسان، مدیران و متخصصین حوزه گردشگری استان خوزستان می‌باشند. بدین منظور از نمونه ۴۰ تایی در دسترس شامل اساتید دانشگاه اهواز، پژوهشگران، پژوهشکده گردشگری جهاد دانشگاهی که حیطه فعالیت و پژوهش مرتبط با گردشگری داشته‌اند و

از اوایل دهه ۷۰ میلادی علم آینده‌نگاری به عنوان ابزاری در جهت بهبود سیاست‌گذاری در کشور ژاپن به کار گرفته شد و از دهه ۹۰ میلادی برای همکاری نهادهای بین‌المللی در راستا توانمندسازی آنها مورد استفاده قرار گرفت (Phillips, 2017: 175-191) و امروز رویکرد غالب برنامه ریزی علم و تکنولوژی شناخته شده است، سناریو نویسی علمی است که نسبت به آنچه در آینده می‌تواند رخ دهد با آن سازگار درونی و محتوایی دارد (Saurin, 2012; Hussain et al, 2017: 160-177). پس برای شناسایی عوامل پیشران در توسعه گردشگری، می‌تواند نقش مهم و تأثیر گذاری در کشورهای جهان به دنبال داشته باشد (Taqvae and Hosseinikhah, 2016: 11). با توجه به اهمیت ارائه سناریوها در گردشگر، بسیاری از کشورها، به نقش و اهمیت گردشگری به‌عنوان منبعی برای ایجاد درآمد و اشتغالزایی پی برده اند (Smith, 2007: 10). براین اساس، سازمان گردشگری جهانی در بیان مانیل، گردشگری را نیاز اساسی در هزاره سوم معرفی کرده است. به گونه‌ای که شواهد فراوان در نقاط گوناگون جهان حاکی از آن هستند که توسعه گردشگری از توسعه رایج اقتصاد محور، به سمت توسعه پایدار اجتماعات محلی سوق یافته است و گردشگری پایدار سعی دارد، با تأثیرگذاری در سه بعد پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی (Butler, 2018: 3)، ضمن جلب مشارکت جوامع محلی در توسعه اقتصاد ملی، از راه حفاظت از پتانسیل‌ها و حمایت از منابع طبیعی و محیط‌زیست به توسعه محلی منجر شود (Rokanuddin Eftekhari et al, 2010). بنابراین،

استفاده شده است. به این ترتیب که در ابتدا مهم‌ترین متغیرهای اثرگذار بر تقویت توسعه پایدار گردشگری روستایی در استان مازندران شناسایی گردید. بنابراین، در جدول (۲) به معیارها و زیر معیارها مؤثر در توسعه صنعت گردشگری در استان خوزستان اشاره شده است؛ که ملاحظه می‌کنید.

کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خوزستان (اداره کل، معاونت و کتابخانه موزه خوزستان) استفاده گردید. نمونه‌گیری به صورت تمام شماری مورد استفاده قرار گرفت. همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای آینده پژوهی MicMac و Scenario wizard مرتبط

جدول ۲- عوامل اولیه مؤثر توسعه صنعت گردشگری در استان خوزستان

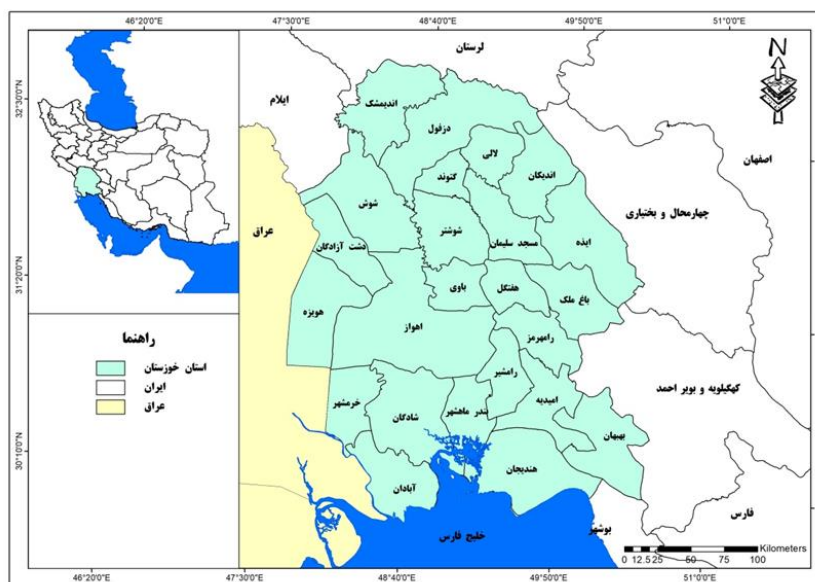
معیارها	زیر معیار
برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی، سیاست‌های کلان دولت، مدیریت تخصصی، مشارکت شهروندان، طرح جامع گردشگری، نیروهای انسانی ماهر، امنیت، سیاست‌های تشویقی
طبیعی	منابع آب، شرایط آب‌وهوای، پوشش گیاهی و جانوری، ارتفاعات و دامنه‌ها
زیرساختی	شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای، تأسیسات زیربنایی، تأسیسات روبنایی
تبلیغات	روش‌های نوین (الکترونیکی)، رسانه‌ها
رفاهی	خدمات رفاهی و پذیرایی، تورهای گردشگری، دفاتر گردشگری، بانک اطلاعات گردشگری، مرکز خرید
اجتماعی- فرهنگی	جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، کنفرانس‌ها و سمینارها، صنایع دستی، فرهنگ پذیرش گردشگری، آداب و رسوم، حس اعتماد گردشگر، قوانین و مقررات گردشگری مراکز مواد غذایی، توسعه رشته‌های مرتبط دانشگاهی
اقتصادی	مناسب بودن هزینه‌ها، بودجه، بخش خصوصی، رقابت، تنوع بخشی اقتصادی

منبع: تقوایی و حسینی، ۱۳۹۶: ۱۷

تقسیمات سیاسی همین سال، این استان دارای ۲۴ شهرستان، ۶۲ شهر، ۵۵ بخش و ۱۳۰ دهستان می‌باشد. شهرستان اهواز با ۱۰/۲۶ درصد از کل وسعت استان، بزرگ‌ترین شهرستان آن بشمار می‌رود و شهرستان گتوند به‌عنوان کوچک‌ترین شهرستان استان تنها ۱/۵۵ درصد از وسعت استان را دارد.

شناخت محدوده

استان خوزستان با وسعتی معادل ۶۳/۲۵۲/۸ کیلومترمربع در جنوب غربی کشور و در شمال غربی خلیج فارس واقع شده است. در سرشماری سال ۲۱۳۹۰ جمعیت این استان ۴۵۳۱۷۳۰ نفر بوده که ۶ درصد جمعیت کل کشور را تشکیل می‌دهد. براساس آخرین

شکل ۱- نقشه محدوده مورد مطالعه

بمنظور انجام محاسبات پیچیده کاربرد فراوانی دارد، انتخاب شد و در چارچوب رویکرد نرم‌افزار اقدام به تحلیل مرحله به مرحله داده‌ها (شناسایی و طبقه‌بندی متغیرها، تحلیل محیط سیستم، توصیف ارتباط، اثرگذاری و اثرپذیری میان متغیرها، تبیین اشکال

بحث و یافته‌های پژوهش

بمنظور تحلیل میزان پایدار توسعه گردشگری در استان خوزستان، یافته‌های پژوهش در مراحل گوناگونی تهیه و تحلیل شد. بنابراین، در گام نخست، الگوی استراتژیک میک‌مک، که

نهایت نیز با شناسایی نیروهای پیشران و ورود آن‌ها به محیط نرم‌افزار سناریو ویزارد (ارزش‌گذاری توسط نخبگان از ۳- تا ۳+) و مقایسه دودویی شاخص‌ها، وزن نهایی هرکدام محاسبه و ضریب سازگاری آن‌ها باهم برحسب سناریوهایی با میزان سازگاری و مطلوبیت بالا، میانه، ضعیف و ناممکن بررسی شد و سناریوهای نهایی به دست آمد. براین اساس، با اتکاء به یافته‌های بدست‌آمده از جدول (۱) می‌توان گفت که شاخص پرشدگی به دست‌آمده برای متغیرها با ۲ بار تکرار چرخش داده‌ای، عدد ۹۳/۷۱ را نشان می‌دهد که این امر مبین ضریب بالای تأثیرگذاری متغیرها و عوامل انتخاب‌شده بر یکدیگر است (جدول ۳).

جدول ۳- ویژگی‌های ماتریس اولیه

اندازه ماتریس	۳۷*۳۷
تعداد تکرار داده‌ای	۲
تعداد صفرها (بدون تأثیر)	۸۶
تعداد یک‌ها (اثرگذاری ضعیف)	۱۳۰
تعداد دوها (اثرگذاری متوسط)	۳۴۶
تعداد سه‌ها (اثرگذاری بسیار زیاد)	۸۰۷
تعداد pها (اثرگذاری بالقوه)	۰
جمع	۱۲۸۳
شاخص پرشدگی	۹۳%/۷۱۸۰۴

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۸

و صنایع دستی با امتیاز ۶۹ بود. برهمن اساس متغیرهای امنیت با امتیاز ۱۰۴؛ تورهای گردشگری با امتیاز ۱۰۳؛ دفاتر گردشگری با امتیاز ۱۰۲، و برنامه‌ریزی با امتیاز ۱۰۱ و تاسیسات زیربنایی با امتیاز ۱۰۰، دارای بیش‌ترین میزان اثرپذیری از دیگر متغیرها را به خود اختصاص دادند. حال اینکه کم‌ترین آنها مربوط به شرایط آب‌وهوای و اقلیم با امتیاز ۷۲؛ ارتفاعات و دامنه‌ها با امتیاز ۷۲؛ بخش خصوصی با امتیاز ۷۴ است.

گوناگون متغیرها و شناسایی نیروهای کلیدی) شد. در این راستا، پس از تهیه لیستی اولیه از سوی پژوهشگر و به گفتگو گذاشتن آن با افراد نمونه، در نهایت، لیست همگنی از متغیرهای داخلی و خارجی سیستم براساس مطالعات و پرسش‌نامه‌های توزیع شده به همراه زیرمجموعه‌های آن‌ها به صورت جدول (۲) و در چارچوب ماتریسی با ابعاد ۳۷*۳۷ تهیه شده است. بنابراین، ۷ متغیر اصلی در قالب ۳۷ شاخص زیرمجموعه شناسایی و طبقه‌بندی شد. سپس هر کدام از این متغیرها برای ورود به نرم‌افزار میک (امتیازدهی از ۰ تا p) در چارچوب کدگذاری خاص به سیستم معرفی و زیرمجموعه‌های هرکدام نیز در محیط نرم‌افزار تعریف شدند. در

یافته‌های حاصل از جدول (۴) نشان داد، که مناسب بودن هزینه‌ها با میزان امتیاز، ۱۰۷؛ حس اعتماد گردشگر با امتیاز ۱۰۱؛ منابع آبی با امتیاز ۹۹، ارتفاعات و دامنه‌ها با امتیاز ۹۹؛ و تنوع بخشی اقتصادی با امتیاز ۹۷ دارای بیش‌ترین ضریب تأثیر بر دیگر متغیرها را به دنبال داشته است. هم‌چنین، کم‌ترین میزان تأثیرگذاری مربوط به متغیرهای توسعه رشته‌های دانشگاهی با امتیاز ۶۱؛ برگزاری نمایشگاه‌ها با امتیاز ۶۲؛ آداب و رسوم با امتیاز ۹،

جدول ۴- طبقه‌بندی اولیه شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان

ردیف	متغیر	جمع ارزش مقادیر هر سطر	جمع ارزش مقادیر هر ستون	جمع ارزش‌های سطری و ستونی
۱	برنامه‌ریزی	۸۷	۱۰۱	۱۸۸
۲	سیاست‌های کلان دولت	۸۵	۹۵	۱۸۰
۳	مدیریت تخصصی	۹۶	۹۸	۱۹۴
۴	مشارکت شهروندان	۶۸	۹۸	۱۶۶
۵	طرح جامع گردشگری	۸۹	۸۴	۱۷۳
۶	نیروهای انسانی ماهر	۹۴	۹۴	۱۸۸
۷	امنیت	۸۶	۱۰۴	۱۹۰
۸	سیاست‌های تشویقی	۷۸	۹۱	۱۶۹
۹	منابع آبی	۹۹	۷۳	۱۷۲

۱۰	شرایط آب‌وهوای و اقلیم	۸۹	۷۲	۱۶۱
۱۱	پوشش گیاهی و جانوری	۸۲	۸۶	۱۶۸
۱۲	ارتفاعات و دامنه‌ها	۹۹	۷۲	۱۷۱
۱۳	شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای	۹۰	۹۰	۱۸۰
۱۴	تأسیسات زیربنایی	۸۶	۱۰۰	۱۸۶
۱۵	تأسیسات روبنایی	۸۹	۹۸	۱۸۷
۱۶	روش‌های نوین (الکترونیکی)	۹۰	۹۸	۱۸۸
۱۷	رسانه‌ها	۸۷	۹۶	۱۸۳
۱۸	خدمات رفاهی و پذیرایی	۸۹	۸۲	۱۷۱
۱۹	تورهای گردشگری	۹۰	۱۰۳	۱۹۳
۲۰	دفاتر گردشگری	۹۱	۱۰۲	۱۹۳
۲۱	بانک اطلاعات گردشگری	۸۸	۹۱	۱۷۹
۲۲	مرکز خرید	۹۰	۸۶	۱۷۶
۲۳	جشنواره‌ها	۸۹	۹۰	۱۷۶
۲۴	نمایشگاه‌ها	۶۲	۹۶	۱۵۸
۲۵	کنفرانس‌ها و سمینارها	۸۹	۵۸	۱۴۷
۲۶	صنایع دستی	۶۹	۴۵	۱۱۴
۲۷	فرهنگ پذیرش گردشگری	۸۴	۹۲	۱۷۶
۲۸	آداب‌ورسوم	۶۹	۹۰	۱۵۹
۲۹	حس اعتماد گردشگر	۱۰۱	۸۸	۱۸۹
۳۰	قوانین و مقررات گردشگری	۹۳	۹۵	۱۸۸
۳۱	مراکز مواد غذایی	۸۶	۸۶	۱۷۲
۳۲	توسعه رشته‌های مرتبط دانشگاهی	۶۱	۷۵	۱۳۶
۳۳	مناسب بودن هزینه‌ها	۱۰۷	۸۹	۱۹۶
۳۴	بودجه	۸۰	۹۸	۱۷۸
۳۵	بخش خصوصی	۹۳	۷۴	۱۶۷
۳۶	رقابت	۹۰	۸۹	۱۷۹
۳۷	تنوع‌بخشی اقتصادی	۹۷	۹۷	۱۹۴
جمع	-	۳۲۴۳	۳۲۴۳	۶۴۸۶

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۸

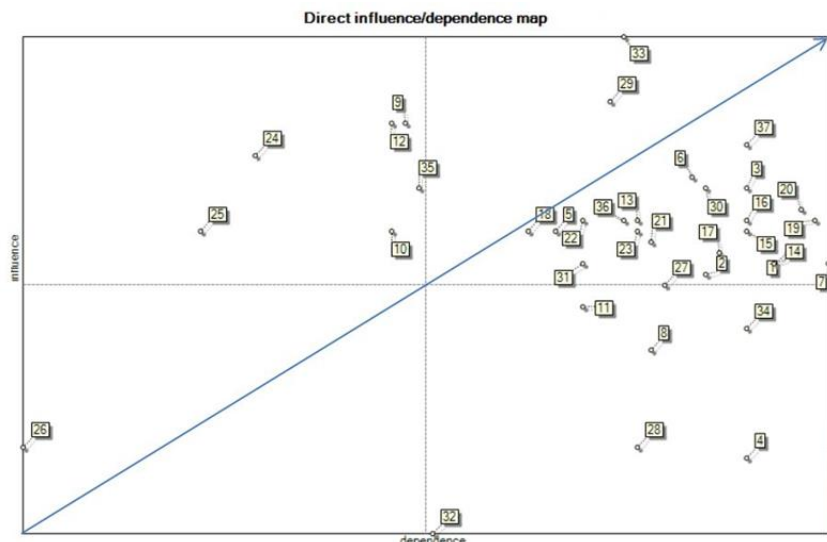
دیگر متغیرها بوده‌اند. هم‌چنین، در میان مجموعه جمع معیارها برنامه‌ریزی، مدیریت تخصصی با امتیاز ۱۹۴، در معیار طبیعی، پوشش‌های گیاهی و جانوری، ۱۶۸؛ در معیار زیرساختی، تأسیسات روبنایی با امتیاز ۱۸۷؛ در معیار تبلیغات، روش‌های نوین (الکترونیکی) با امتیاز ۱۸۸؛ در معیار رفاهی و پذیرایی، تورهای گردشگری و دفاتر گردشگری هرکدام با امتیاز ۱۹۳؛ در معیار اجتماعی و فرهنگی، شاخص حس اعتماد به گردشگری با امتیاز ۱۸۹؛ و در معیار اقتصادی، شاخص مناسب بودن هزینه‌ها با امتیاز ۱۹۶ در رده‌های بعدی اثرگذاری به صورت مستقیم قرار دارند. بر همین اساس، با توجه به ماهیت دو وجهی و وضعیت پراکندگی آن‌ها با پوشش ۱۰ درصدی هرکدام از آن‌ها در صفحه نمودار پرداخته شده است (شکل ۲).

وضعیت کلی سیستم توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان

در سیستم‌های توسعه پایدار گردشگری پایدار، توزیع متغیرها با دارا بودن تعداد ضریب اثرگذاری و تأثیرپذیری به صورت تقریباً مساوی در نقاط گوناگون نمودار نشان داده شده است، در حالی که در سیستم‌های ناپایدار این امر به صورت توزیع نامتوازن ضریب حول قطری در جهت‌های شمالی شرقی و جنوب شرقی نمودار خواهد بود، به گونه‌ای که در پاره‌ای از شاخص‌های نظیر عناصر تبلیغات، این امر بسیار شدید بوده است.

ماتریس اثر-وابستگی مستقیم و پراکندگی شاخص‌ها

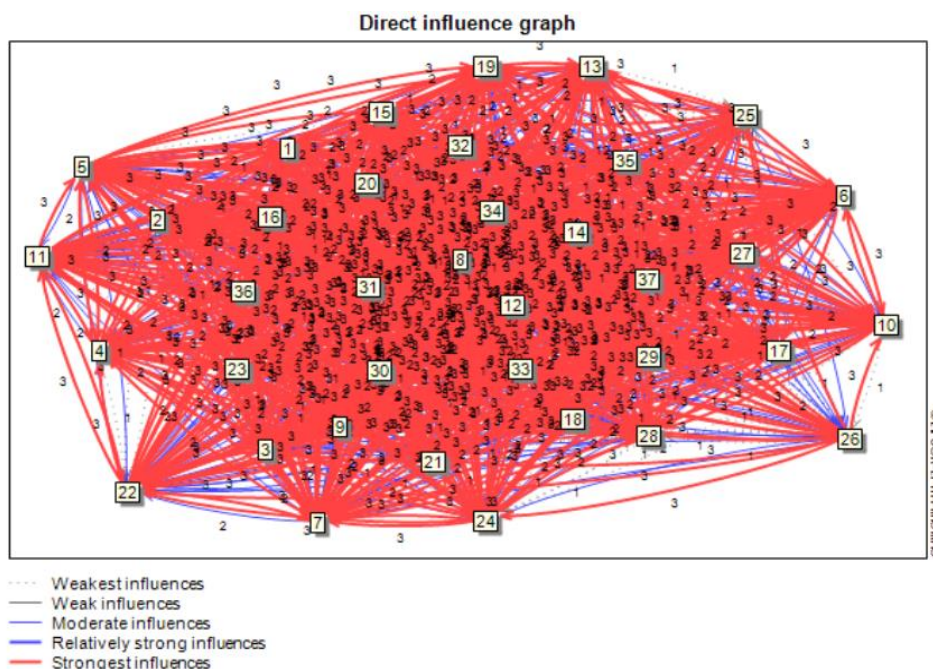
همان‌گونه که شکل (۲) نشان می‌دهد، معیار برنامه‌ریزی، زیرساختی و رفاهی دارای بالاترین سطح اثرگذاری مستقیم بر

شکل ۲- نمودار تحلیل اثر- وابستگی مستقیم توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان

متغیرهای دوجویی یا ریسک، تهدیدکننده ثبات سیستم در مقیاس کلان است. به گونه‌ای که هرگونه تغییر جزئی در سیستم می‌تواند اثرات زیان باری بر کل سیستم توسعه گردشگری داشته باشد. براین اساس، نمودارهای تأثیر- وابستگی مستقیم و غیرمستقیم سیستم توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان در چارچوب دو حالت ۱۰۰ درصد به صورت شکل (۳) قابل ارائه است.

در شکل (۳) بر حسب متغیرها، تعداد بسیار کمی از عناصر در محدوده شمال غربی و شمال شرقی متمایل به مرکز (محور Xها) توزیع شده‌اند. از این متغیرها با عنوان شاخص‌های تعیین کننده با تأثیرگذار یاد می‌شود که در قیاس با متغیرهای اهری (جنوب غربی نمودار)، ریسک (شمال شرقی نمودار) و متغیرهای نتیجه (جنوب شرقی نمودار) توزیع نرمالی ندارد. از سوی دیگر، فراوانی

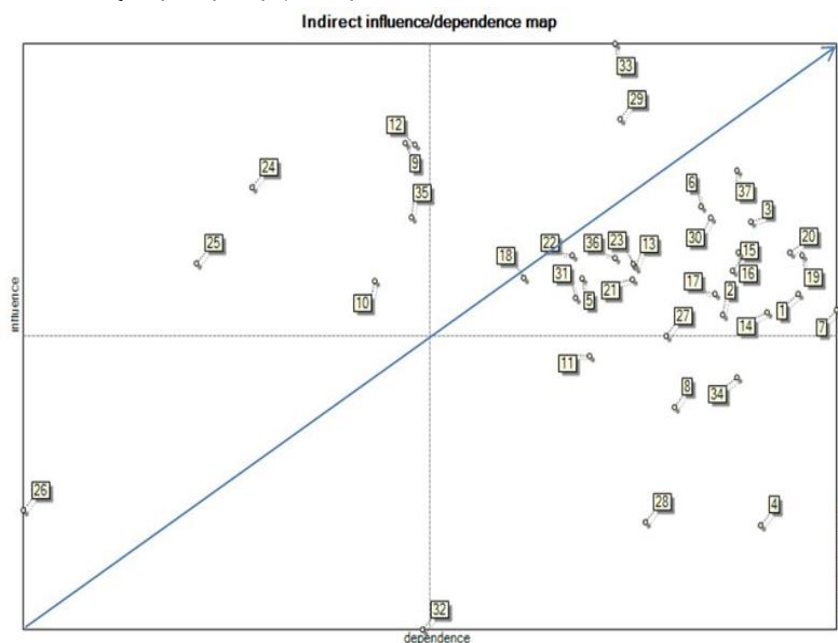

شکل ۳- پراکندگی متغیرها بر اساس میزان اثرگذاری- وابستگی مستقیم با پوشش ۱۰۰ درصد داده

تحلیل اثر وابستگی غیرمستقیم

شکل (۴) نشان می‌دهد، که وضعیت ناپایداری سیستم توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان در سطح بالایی است. به گونه‌ای که توزیع متغیرها بیش‌تر حول خط قطری ناحیه شمال شرقی در بالا و جنوب شرقی در پایین این قسمت قرار دارد. چنین متغیرهایی، هم‌زمان هم بسیار تأثیرگذار و هم بسیار تأثیرپذیرند و به دلیل ماهیت ناپایداری که دارند باعث تشدید یا میزایی اثر اولیه می‌شود، زیرا هر عمل و تغییر ساختار در توسعه گردشگری باعث تغییر سازنده یا مخرب بر دیگر متغیرهای توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان می‌شود. هم‌چنین، در میان مجموعه

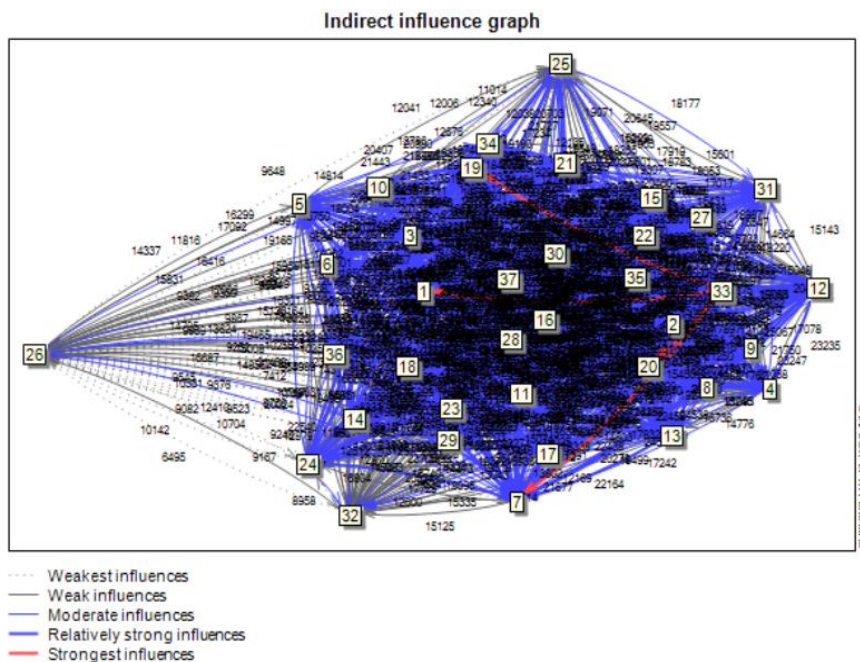
متغیرهای شکل (۴) می‌توان بیان کرد، که معیارها اجتماعی و فرهنگی شامل (جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، کنفرانس‌ها و سمینارها، صنایع دستی، فرهنگ پذیرش گردشگری، آداب و رسوم، حس اعتماد گردشگر، قوانین و مقررات گردشگری مراکز مواد غذایی، توسعه رشته‌های مرتبط دانشگاهی) با مجموعه ۶۴۶۵۹۰۵ ارزش سطری محاسبه شده، دارای بیش‌ترین میزان اثرگذاری غیرمستقیم بر توسعه پایدار گردشگری است. دیگر معیار برنامه ریزی، اقتصادی، رفاهی، طبیعی، زیرساختی و تبلیغات هرکدام به ترتیب با ۵۲۴۴۱۲۹، ۳۹۹۳۹۷۵، ۳۴۴۳۰۷۴، ۲۸۳۲۸۲۳ و ۲۰۳۱۲۹۲ امتیاز سطری دارای بیش‌ترین ضریب تأثیرگذاری غیرمستقیم بر دیگر متغیرها بوده‌اند.

شکل ۴- تحلیل تأثیرگذاری - وابستگی غیرمستقیم در توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان

سنجش اثر - وابستگی غیرمستقیم، نظیر آنچه پیرامون نمونه مستقیم روی داد معیار تبلیغات دارای کم‌ترین میزان اثرگذاری و تأثیرپذیری از معیار توسعه پایدار گردشگر بوده‌اند (شکل ۵).

در این میان، معیار اجتماعی و فرهنگی با ۶۰۱۰۳۸۷ و معیار برنامه‌ریزی با ۵۹۶۱۸۹۳ به ترتیب با ارزش ستونی محاسبه شده، دارای بیش‌ترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند. در

شکل ۵- پراکندگی متغیرها بر اساس میزان اثرگذاری- وابستگی غیرمستقیم با پوشش ۱۰۰ درصد داده

پراهمیت و مهم در قالب تحلیل‌های پژوهش ارائه شد. بنابراین،- (A1) در مقاله نشان‌دهنده فاصله شکاف ضعیف می‌باشد که در این حالت، فاصله بین رشد صنعت گردشگری و انتظارت زیاد می‌شود. حالت (A2) نشان‌دهنده وضعیت ثبات سازمان صنعت گردشگری استان خوزستان است و وضعیت موجود را بهینه و سودمند می‌داند. در حالت (A3) بی‌تفاوتی به توسعه صنعت گردشگری استان خوزستان وجود دارد و به نوعی روابط سیستم دچار بحران شده است که در این حالت نیاز به برنامه‌ریزی و ساختار مدیریت دارد(جدول ۵).

تولید سناریوهای توسعه پایدار گردشگری با رویکرد آینده‌نگرانه

با توجه به اهمیت موضوع می‌توان بیان داشت که در چارچوب فرض‌های کلیدی مدل سناریو ویزارد، پس از شناسایی متغیرها و سنجش ارتباط میان آن‌ها از سوی نخبگان و مدیران اجرایی، ۳۷ متغیر نهایی ارزیابی و امتیازدهی شدند که در نهایت، از این مجموع، ۷ متغیر به‌عنوان نیروهای کلیدی مؤثر و اثرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) در یک طیف کیفی از پراهمیت تا نسبتاً

جدول ۵- سهم هرکدام از عناصر پژوهش در تشکیل سناریوهای پژوهش

وضعیت‌ها/ درصد سهم هر وضعیت			توصیف گرها
(%) A3	(%) A2	(%) A1	
۸۲/۳	۱۲/۳	۱۱/۷	برنامه‌ریزی
B3	B2	B1	طبیعی
۱۵/۲	۳۷/۴	۵۲/۳	
C3	C2	C1	زیرساختی
۲۶/۵	۲۵/۹	۵۲/۵	
---	D2	D1	تبلیغات
---	۶۴/۲	۳۸/۳	
E3	E2	E1	رفاهی
۱۹/۵	۳۸/۳	۵۴/۱	
F3	F2	F1	اجتماعی- فرهنگی
۱۰/۱	۵۴/۱	۴۲/۴	
G3	G2	G1	اقتصادی
۱۷/۷	۸/۶	۷۸/۴	

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۸

با توجه به جدول (۶) می‌توان بیان کرد، که در توصیف‌گر شیوه برنامه‌ریزی (A) وضعیت A3 (مدیریت) با ۸۲/۳٪ دارای بیش‌ترین سهم در تدوین سناریوهای مربوط بوده است. حال آنکه در معیار طبیعی (B) وضعیت B3 (پوشش گیاهی و جانوری) با ۱۵/۲٪؛ در معیار زیرساخت (C) وضعیت C3 (تأسیسات روبنایی) با ۲۶/۵٪؛ در معیار تبلیغات (D) وضعیت رسانه‌ها (D2) با ۶۴/۲٪؛ در معیار رفاهی E، وضعیت E3 دفاتر گردشگری با

در معیار اجتماعی - فرهنگی F، وضعیت F3 (قوانین و مقررات گردشگری) با ۱۰/۱٪، و در معیار اقتصادی G، وضعیت G3 (مناسب بودن هزینه) ۱۷/۷٪ بیش‌ترین نقش را در تدوین سناریوی مربوط به توصیف‌گر کلی خود و دیگر توصیف‌گرهای سیستم توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان داشته‌اند. بنابراین، در داده‌ها تحلیل‌های پژوهش، به تبیین سناریوهایی با درجه مطلوبیت و ضریب سازگاری بسیار بالا پرداخته شده است.

جدول ۶- تولید سناریوهای توسعه پایدار گردشگری با رویکرد آینده‌نگاری

علائم اختصاری فرض	Scenario No. 1	امتیاز نهایی	ضریب سازگاری	کیفیت فرض
A3	مدیریت تخصصی	۲۷۳	۲۴	مطلوب
B2	شرایط آب‌وهوای و اقلیم			
C1	شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای			
D2	رسانه‌ها			
E1	خدمات رفاهی و پذیرایی			
F1	جشنواره‌ها			
G1	مناسب بودن هزینه‌ها			
علائم اختصاری فرض	Scenario No. 2	امتیاز نهایی	ضریب سازگاری	کیفیت فرض
A3	مدیریت تخصصی	۲۵۳	۲۴	مطلوب
B1	منابع آبی			
C1	شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای			
D1	روش‌های نوین (الکترونیکی)			
E2	تورهای گردشگری			
F2	جشنواره‌ها			
G	اقتصادی			
علائم اختصاری فرض	Scenario No. 3	امتیاز نهایی	ضریب سازگاری	کیفیت فرض
A3	مدیریت تخصصی	۲۳۶	۰	خنثی
B2	شرایط آب‌وهوای و اقلیم			
C1	شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای			
D2	رسانه‌ها			
E3	دفاتر گردشگری			
F2	نمایشگاه‌ها			
G2	بودجه			

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۸

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد، که سناریو (A1) نشان‌دهنده فاصله شکاف ضعیف می‌باشد که در این حالت، فاصله بین رشد صنعت گردشگری و انتظارات زیاد هست. بنابراین، در این حالت سازمان توسعه صنعت گردشگری بیش از آنچه هست انتظار برآورده شدن اهداف توسعه محوری را دارد و به نوعی زمینه‌ساز توسعه پایدار گردشگری هستند. حالت (A2) نشان‌دهنده وضعیت ثبات سازمان صنعت گردشگری استان خوزستان است و وضعیت موجود را بهینه و سودمند می‌داند. در حالت (A3)

این پژوهش به واسطه ماهیتی کاربردی که از آن برخوردار می‌باشد، دوره زمانی ۱۰ سال را برای تعیین الگوی آینده‌پژوهشی توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان مدنظر قرار داده است. در کل از ۱۰۰ درصد بررسی شده ۶۶ درصد از وضعیت‌ها دارای حالت مطلوب و ۳۳ درصد دیگر دارای حالت ثابت است و مطلوب‌ترین سناریو به دست آمده سناریو شماره یک می‌باشد و توسعه آینده صنعت گردشگری استان خوزستان باید مبتنی بر این سناریو باشد.

پژوهش هم‌سویی خاصی دارد. لذا، در راستای بهبود توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌شود. ۱- آگاه کردن مردم و مسئولین در ارتباط با اهمیت وجود گردشگران و فرصت‌هایی که از وجود جذب گردشگران، منطقه و هم‌چنین، مردم بهره می‌گیرند؛ ۲- تقویت و ارتقای سیستم‌های مدیریت توسعه پایدار گردشگری و ارائه آموزش‌های گوناگون به مدیران و شهروندان در سطوح گوناگون اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی؛ ۳- توجه به سناریوهای به کار گرفته شده در تدوین طرح‌ها و استراتژی‌های توسعه پایدار گردشگری در استان خوزستان و ۴- استفاده از رسانه‌ها و تعاملات تبلیغاتی و بهبود حمل نقل از مهم‌ترین اقداماتی که در زمینه توسعه صنعت گردشگری در استان خوزستان باید صورت گیرد.

References

1. Bharathi, D. (2017). present scenario of tourism management in india and its global impact, *International Journal of Current Research*, 9(8), 55389-55394,
2. Butler, R. (2018). Sustainable Tourism in Sensitive Environments: A Wolf in Sheep's Clothing? *Sustainability*, 10(6), 1789.
3. Freestone, R. (2012). Futures thinking in planning education and research. *Journal for Education in the Built Environment*, 7(1), 8-38.
4. Goharifar, M. Azar, A. & Meshbaki, A. (2015). Future Research, Presenting the Future Image of the Organization Using Scenario Planning Approach, Study, Iran Statistics Center, Iranian Management Science Quarterly, 10(38), 65- 36 (in Persian).
5. Hartmann, C. (2011). From Urban Foresight to Urban Futures? Potentials and Limitations of Forward Looking Activities for Integrated Urban Development. na.
6. Heidari, A. H. (2016). Futures studies and long-term perspective in Iran's technology policy white papers. *International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS)* 3(3), 95-111.
7. Hussain, M., Tapinos, E., & Knight, L. (2017). Scenario-driven roadmapping for technology foresight. *Technological Forecasting and Social Change*, 124, 160-177.
8. Iqbal, B.A., & Sami, S. (2016). Global and India's Tourism Scenario. *Journal of Tourism & Hospitality*. 5(1), 1-4.
9. Kaberger, T. (2002). Making Transport Systems Sustainable, *Cleaner Production*, 10 (4), 45-56

بی‌تفاوتی به توسعه صنعت گردشگری استان خوزستان وجود دارد و به نوعی روابط سیستم دچار بحران شده است که در این حالت نیاز به برنامه‌ریزی و ساختار مدیریت دارد (جدول ۳). در نهایت مشخص شد که وضعیت A3 (مدیریت) با ۸۲/۳٪ دارای بیش‌ترین سهم در تدوین سناریوهای مربوط بوده است. لذا فرضیه مورد نظر رد می‌شود، هم‌چنین، با توجه به داده‌ها تحلیل‌های پژوهش، تبیین سناریوهایی با درجه خوب در استان خوزستان برقرار است. بنابراین، نتایج این پژوهش را می‌توان با پژوهش‌های لوب و همکاران (۲۰۱۵)؛ متالدا و اکنیزکا (۲۰۱۸)؛ مایا و اسمیت (۲۰۱۸) مقایسه کرد که در یافته‌های خود برای شاخص‌هایی مانند حفاظت از محیط طبیعی، برنامه‌ریزی؛ آموزش و سیاست گذاری، سرمایه‌گذاری و فرهنگ‌سازی تاکید کرده‌اند که با این

10. Kostić, M., Lakićević, M., & Milićević, S. (2018). Sustainable tourism development of mountain tourism destinations in Serbia. *Economics of Agriculture*, 65(2), 843-857.
11. Lub, X. D., Rijnders, R., Caceres, L. N., & Bosman, J. (2015). The future of hotels: The Lifestyle Hub. A design-thinking approach for developing future hospitality concepts, *Journal of Vacation Marketing*, 1-16.
12. Mai, T., & Smith, C. (2018). Scenario-based planning for tourism development using system dynamic modelling: A case study of Cat Ba Island, Vietnam. *Tourism Management*, 68, 336-354.
13. Manhas, P. S., Manrai, L. A., & Manrai, A. K. (2016). Role of tourist destination development in building its brand image: A conceptual model. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 21(40), 25-29.
14. Matylda, A., & Agnieszka, N. (2018). Resilience Planning as an opportunity for future Sustainable Development in Tourism, *Operations Research and Decisions*, 2, 40-23.
15. Page, S. J., Yeoman, I., Connell, J. & Greenwood, C. (2010). Scenario planning as a tool to understand uncertainty in tourism: the example of transport and tourism in Scotland in 2025. *Current Issue in Tourism*, 13 (2), 99-137
16. Phillips, F., Yu, C. Y., Hameed, T., & El Akhdary, M. A. (2017). The knowledge society's origins and current trajectory. *International Journal of Innovation Studies*, 1(3), 175-191.
17. Rokanuddin Eftekhari, A.R, Mahdavi, D. & Pourtaheri, M. (2010). The process of

localization of indicators of sustainable development of rural tourism in Iran, *Rural Research*, 1(4), 41-1. (in Persian).

18. Saurin, R. (2012). *Workplace futures: A case study of an adaptive scenarios approach to establish strategies for tomorrow's workplace* (Doctoral dissertation, Doctoral Thesis. Dublin Institute of Technology, Dublin Institute of Technology, Dublin).

19. Smith, J., Reid, S., & McCloskey, R. (2007). The effectiveness of regional marketing alliances: A case study of the Atlantic Canada tourism partnership 2000–2006, *Tourism Management*, 29(3): 581-593.

20. Taghvaei, M. & Hosseinkhah, H. (2017). *Tourism Development Development Planning Based on Future Methods*, *Research and Scenario Writing, Case Study: Yasuj City*,

Journal of Tourism Planning and Development, 23, 30-8. (in Persian).

21. World Tourism Organization. (2006). *Tourism 2020 Vision*. WTO Publication Unit, World Tourism Organization, Madrid, Spain.

22. Zali, N. & Atrian, F. (2016). *Development of regional tourism development scenarios based on future research principles, studied, Hamadan province, land management*, 8(13), 131-107. (in Persian).

23. Zali, N. & Beheshti, M. B. (2009). *Identifying the Key Factors of Regional Development with Scenario Planning Approach, Case Study: East Azarbaijan Province*, *Journal of Planning and Spatial Planning*, 15(1), 63-41. (in Persian).

